

Die ontstaan van die Samaritane: 'n Kritiese herbesinning

JGH Venter
Oos Londen

Abstract

The origin of the Samaritans re-examined

The traditional approach to the study of the origins of the Samaritans as a group or a nation usually takes 2 Kings 17 to be a description of their origin. The aim of this article is to show that there is little or no evidence in 2 Kings 17 pointing in this direction. Several factors in history and in ancient literature make it almost impossible to come to any definite conclusion as to the origin of the Samaritans as they are known to us in the New Testament.

Die Samaritane, met 'n bietjie meer as vyfhonderd persone, is die kleinste godsdienstig-etniese groep wat in ons tyd bestaan - almal van hulle in Israel (Pummer 1987: 1). Hierdie groep het in die verlede al byna uitgesterf, veral as gevolg van vervolginge en ander ontberings. In 1901 was daar maar eenhonderd twee-en-vyftig Samaritane en in 1930 eenhonderd twee-en-tagtig. Sedert 1923 het sommige van hulle egter met Joodse vroue, wat ingestem het om volgens Samaritaanse tradisies te leef, getrou en sodoende hul getalle weer versterk. Die helfte van die hedendaagse Samaritane woon in Holon, 'n voorstad van Tel-Aviv, terwyl die ander helfte nog steeds by Nablus (die Bybelse Sigem) gevestig is. Die Samaritane se stiptelike nakoming van hul kultiese tradisie is waarskynlik die belangrikste faktor wat hulle voortbestaan verseker en die manier waarop hulle hul identiteit behou (Pummer 1987: 2).

Dit is hierdie moderne Samaritane, met hul lang geskiedenis, wat gedurende die afgelope eeu die aandag van geleerdes opnuut in beslag geneem het. Baie gegewens omtrent die lang geskiedenis van Samaritanisme is egter nog in duister gehul, omdat

die Samaritane se eie literêre aktiwiteit eers in die vierde eeu na Christus 'n oplewing getoon het. Meeks (1967: 219) kan selfs sê: 'Samaritanism before the fourth century remains largely in the dark'. Daar is egter genoeg gegewens oor die Samaritane in die Nuwe Testament en ander bronne uit die tydperk voor die vierde eeu beskikbaar om navorsing oor hul ontstaan en die ontwikkeling van die verhouding tussen hulle en die Jode te stimuleer.

OPLEWING IN NAVORSING OOR DIE SAMARITANE

In 1973 kon Scobie (390) sê dat daar 'n 'notable upsurge in Samaritan studies' is en in 1982 is Coggins (423) van mening dat 'this development has continued unabated', selfs ten spyte van die feit dat daar geen noemenswaardige ontdekkings oor die Samaritane in resente tye gemaak is nie. Daar is egter onlangs (1984) met opgrawings op die berg Gerisim, die tradisionele aanbiddingsplek van die Samaritane, begin en Pummer (1987: 1) is van mening dat nuwe lig in die toekoms op die vroeë Samaritanisme gewerp kan word.

Persoonlike kontak met en korrespondensie van die moderne Samaritane vanuit die sestiende eeu na Christus het navorsing oor hierdie groep opnuut gestimuleer (Pummer 1987: 5). Belangrike dokumente, wat tot vandag toe in hulle besit is, het aan die lig gekom en heelwat inligting oor vroeë en latere Samaritanisme geopenbaard. Onder die belangrikste geskrifte is daar die volgende:

Die *Samaritaanse Pentateug*, wat lank reeds bekend is, maar wat nou met nuwe aandag bestudeer word. Dit is veral die verskille tussen die *Samaritaanse Pentateug* en die *Masoretiese Teks* van die Ou Testament wat lig werp op die verskille en geskille tussen die Jode en die Samaritane.

Die *Samaritaanse Kronieke*. Die Samaritane besit 'n hele aantal kronieke wat hul eie geskiedenis van die vroegste tye af tot diep in die Christelike era verhaal. Hoewel die geskrifte self laat in die Christelike era gedateer word, bestaan die moontlikheid dat dit op veel ouer tradisies gebaseer is.

Onder geskrifte wat die Samaritaanse denke en liturgie weerspieël, tel die *Memar Marqah*, 'n *midrash* oor die Eksodus-verhaal. Hoewel dit uit die vierde eeu na Christus dateer, bevat dit belangrike inligting om die eeue-oue verskille tussen die Joodse en Samaritaanse denkwêreld te belig.

DIE BELANG VAN NAVORSING OOR DIE SAMARITANE

Geleerdes is dit eens dat die navorsing oor die Samaritane belang inhou vir Bybelse navorsing, op grond van die volgende redes:

Die Samaritane glo dat hulle die voortsetting van die koninkryk van Israel is, en in die besonder dat hulle die nakomelinge van Efraim en Manasse is, met die

handhawing van die priesterskap van Aäron en Levi (Brindle 1984: 47).

Die *Samaritaanse Pentateug* is belangrik vir navorsing oor die teks van die Ou Testament, sowel as om verskille tussen Jode en Samaritane uit te wys (Brindle 1984: 47).

Navorsing oor die Samaritane kan nuwe lig werp op die Jodendom en die situasie in Palestina in die Persiese, Griekse en Romeinse tydperke (Gaster 1962: 190).

Nuwe insigte oor die ontstaan van die Samaritane en die ontwikkeling van die verhouding tussen die Jode en die Samaritane kan belangrike nuwe insig verleen aan die gedeeltes in die Ou Testament wat tradisioneel (direk of indirek) met die Samaritane in verband gebring word (kyk veral Coggins 1968, 1975).

Meer kennis oor die Samaritane het nuwe moontlikhede oor Samaritaanse invloed op die Nuwe-Testamentiese geskrifte geopen. Dit is veral die Evangelie van Johannes, Handeling 7 en 8 en die Brief aan die Hebreërs wat aan ondersoek onderwerp word (Scobie 1973: 390 vv; kyk ook Purvis 1975; Coggins 1982).

Kennis oor die ontstaan en ontwikkeling van Samaritanisme, die verhouding tussen die Jode en Samaritane, soos dit ontwikkel en tydens die eerste eeu na Christus bestaan het, sowel as die denkwêreld van die Samaritane, kan nuwe weë open vir 'n verstaan van die gedeeltes in die Nuwe Testament waar die Samaritane figureer.

SAMARITAANSE NAVORSING IN SUID-AFRIKA

Ondersoek het aan die lig gebring dat daar 'n leemte bestaan in navorsing wat in Suid-Afrika oor die Samaritane gedoen is. Daar bestaan enersyds behoefte om resente navorsing oor die Samaritane onder Suid-Afrikaanse geleerdes se aandag te bring; andersyds is dit waar dat daar - veral in Suid-Afrika - dikwels bloot oppervlakkig na die ontstaan van die Samaritane, die verhouding tussen die Jode en die Samaritane, sowel as die Samaritane in die toepaslike Nuwe-Testamentiese gedeeltes deur navorsers verwys word. 'n Ondersoek na hierdie aspekte kan, vanuit nuwe gesigspunte, stimulerend werk vir navorsing oor die Christendom.

In hierdie artikel sal slegs die *ontstaan* van die Samaritane, sowel as die tradisionele interpretasie daarvan, krities bekyk word.

DIE ONTSTAAN VAN DIE SAMARITANE

Inleidend

Kennis van die Samaritane is meestal beperk tot die gelykenis van die barmhartige Samaritaan (Luk 10: 25-37), Jesus se ontmoeting en gesprek met die Samaritaanse

vrou (Joh 4: 1-42) en die afleiding dat die ontstaan van die Samaritane in 2 Konings 17 beskryf word. Die Samaritane word dikwels gesien as 'n groep mense, of 'n volk, wat die Jode vyandiggesind was en daarom veroordeel behoort te word. Beoordeling van hul status en stand word versterk deur die tersydse opmerking in die Vierde Eangelie (Joh 4: 9): 'Die Jode en die Samaritane gaan ... nie met mekaar om nie.'

Met 'n oppervlakkige kennis en 'n al te geredelike beoordeling van die Samaritane, word die vraagstuk van hierdie mense nie gedien nie. As gevolg van die nuwe belangsstelling in die Samaritane die afgelope dekades het daar soveel ander insigte vir die navorsing oor die Samaritane ontstaan (Scobie 1973: 390) dat dit onverstaanbaar, en onaanvaarbaar, is dat daar soveel onkunde oor die Samaritane en verwante navorsing (veral in Suid-Afrika) heers. Dit het nodig geword dat die gegewens van die Bybel, en die tradisionele standpunte daaroor, krities beoordeel word. So 'n onderneming moet begin by die 'ontstaan' van die Samaritane as identifiseerbare groep, in die mate waarin 'n 'ontstaanstyd' nagevors kan word.

Die ontstaan van die Samaritane: 2 Konings 17?

Hoewel 2 Konings 17 tradisioneel beskou word as 'n verwysing na die Samaritane, het navorsing aan die lig gebring dat hulle ontstaan as 'n identifiseerbare 'etniese', 'politieke' en 'godsdienstige groep', grootliks in duisternis gehul is. Selfs met al die gegewens en die navorsingsresultate van die afgelope eeu, blyk dit 'n uiters moeilike, en selfs onmoontlike taak, om hulle werklike oorsprong te bepaal. Vir baie jare, en selfs vandag nog, word die beskrywing van die herbevolking van die Noordryk van Israel na die val van Samaria in 722 voor Christus in 2 Konings 17: 1-41 onkrities vertolk as die ontstaanstyd van die groep wat later as die 'Samaritane' bekend geword het (Σαμαρείς of Σαμαρείται in Josefus, bv Ant XI, 84 en Σαμαρίται in Joh 4: 39). Coggins (1975: 2v) merk op dat daar selfs na die opkoms van kritiese Bybelwetenskap steeds veronderstel word dat 2 Konings 17, of minstens die tradisionele interpretasie van die teks, die oorsprong van die latere Samaritane beskryf. Volgens Coggins is dit veral te wyte aan die (latere) Joodse interpretasie van 2 Konings 17, sowel as Josefus se negatiewe opmerkings oor die Samaritane (kyk ook Fossum 1982: 22).

Die gegewens in 2 Konings 17: 1-41 kan ter wille van duidelikheid kortliks opgesom word. Volgens hierdie perikoop is 'n groot deel van die Noordryk se bevolking, ná die val van Samaria in 722 voor Christus, deur die Assiriërs weggevoer (2 Kon 17: 6). In 2 Konings 17: 7-22 word die redes vir die val van Israel uiteengesit, terwyl 2 Konings 17: 23 die feit dat 'Israel uit sy land' weggevoer is, by herhaling beklemtoon. 'n Aantal ander volke, soos byvoorbeeld Babel, Kuta en Awwa, is in

Israel se afwesigheid gebruik om die 'stede van Samaria' te herbevolk (2 Kon 17: 24). Hierdie mense het hulle eie godsdienste met hulle saamgebring, maar nadat hulle deur leeus lastig geval is, het hulle besluit om die God van die land te aanbid, in die hoop dat dit hulle teen die leeus sal beskerm. Een van die weggevoerde priesters is daarop teruggestuur om hierdie nuwe volksvestiging met die Jahwe-kultus vertrou te maak (2 Kon 17: 25-28).

Nietemin het elke volk nog sy eie godsdienste en aanbidding behou, as gevolg waarvan 'n bevolking ontstaan het wat sowel vir Jahwe as hul eie gode aanbid het (2 Kon 17: 29vv). Dit was nie 'n homogene godsdienst nie, maar 'n sinkretistiese. Hierdie oorlewering is later deur die Jode op die Samaritane as sodanig van toepassing gemaak. Tot vandag toe word 2 Konings 17 deur Skrifuitleggers beskou as die tradisie wat aan die ontstaansvraag van die Samaritane die meeste reg laat geskied.

Dat Coggins reg is in sy kritiek (kyk hierbo), kan enigermate belig word deur vlugtig te kyk na werke van die afgelope dekades wat verwys na die ontstaan van die Samaritane. Afgesien van die tradisionele interpretasie (soos vlugtig aangedui), veral onder die Joodse (rabbynse) interpretasie en by Josefus, is die huidige navorsing oor die probleem waarskynlik ook sterk beïnvloed deur die monumentale werk wat JA Montgomery in 1907 die lig laat sien het. Daarin bring hy die verspreide en karige gegewens wat op daardie tydstip oor die Samaritane bekend was, vir die eerste keer in een uitgawe bymekaar. In hierdie werk, wat steeds met vrug gebruik kan word (Coggins 1975: 116), handhaaf Montgomery die tradisionele interpretasie van 2 Konings 17, maar gee toe dat dit 'n oorvereenvoudiging van die feite is, veral in die lig van die beskrywing van dieselfde gebeure in die annale van Sargon (Montgomery 1907: 46vv; Eybers 1966: 72).

Dit is veral in die lig van hierdie beskouing van Montgomery (die toegewing dat die interpretasie van 2 Konings 17 te simplisies is) dat die hardnekkige voortbestaan van die tradisionele interpretasie steeds 'n raaisel bly. Edersheim (1953: 395vv) aanvaar dat 2 Konings 17 in verband staan met die ontstaan van die Samaritane, maar wys ook op die spanning tussen die Suid- en Noordryk wat reeds vóór 722 voor Christus bestaan het. Pfeiffer (1959: 53vv) is van mening dat, hoewel die kern van die Samaritane Joods in oorsprong was, hulle ontstaan vanuit 'n vermenging van die koloniste en die volk wat agtergebly het verklaar moet word. Ook in 1959 verskyn Bright se *A history of Israel*, wat as 'n standaardwerk oor die onderwerp beskou kan word. Selfs in sy derde uitgawe sê hy dat die koloniste, wat hul afgodery en godsdienstige gebruike saamgebring het, vermeng het met dié van die Israeliete en dat 'we shall meet their descendants later as the Samaritans' (1981: 274). Ook Tenney (1965: 85), Bruce (1971: 125) en Halkin (in die inleiding van die heruitgawe

van Montgomery se werk in 1968) handhaaf hierdie interpretasie.

Hoewel ander interpretasies op krities-wetenskaplike gronde reeds vanaf die sestigerjare (in talle tydskrifte en ander werke) tot stand gekom het, kon ek nêrens 'n Suid-Afrikaanse werk vind wat die tradisionele interpretasie laat vaar het en nuwe weë geopen het vir 'n beter verstaan van die vraagstuk nie. Du Toit (1971: 329) sê dat die immigrasieproses waardeur vreemde volke 'ingevoer' is om die plek van die weggevoerde Israeliete in te neem, gelei het tot 'n verbastering op religieuse en sosiale gebied - 'n proses waaruit die Samaritane voortgekom het. Tien jaar later sit Fensham en Pienaar (1981: 145) hierdie interpretasie voort deur daarop te wys dat daar na 722 voor Christus 'n 'gemengde geslag' in Samaria tot stand gekom het wat ons in die Nuwe Testament leer ken as die Samaritane. Du Plessis en Lategan (1983: 49) praat van die Samaritane as 'baster-Jode' wat hul ontstaan te danke het aan die vermenging van Noord-Israeliete met ander volksgroepe wat deur die Assiriërs in die gebied oorgeplant is. Selfs so onlangs as 1985 (in 'n voordrag voor die NTWSA, wat later in *Neotestamentica* 1986 gepubliseer is) sê Geyser (1986: 15) dat die Samaritane half-Jode was, die resultaat van vermenging tussen die oorblyfsels van die Noordelike stamme en die vyf Assiriese en Babiloniese stamme wat in die stede van Samaria hervestig is.

Hoewel so 'n groot aantal geleerdes die standpunt huldig dat 2 Konings 17 as 'n getroue weergawe van die ontstaan van die Samaritane geïnterpreteer kan word, is dit vir my duidelik dat so 'n standpunt nie meer gehandhaaf kan word nie. Resente ondersoek (indien 1968 en 1975 as resente beskou kan word - kyk veral die werke van Coggins) het aan die lig gebring dat 2 Konings 17 'n oorvereenvoudigde beeld van die ware gebeure gee (soos Montgomery reeds in 1907 opgemerk het) en dat dit te betwyfel is of daar enigsins 'n verwysing na die Samaritane in die gedeelte is. Die naam שַׁמְרִיטִים (Samaritane) kom wel in 2 Konings 17: 29 voor ('n *hapax legomenon* in die Ou Testament), maar noukeurige eksegete van die teks bring aan die lig dat ons hier bloot 'n verwysing na die inwoners van die stad of gebied van Samaria vind (Coggins 1975: 15). As verder in gedagte gehou word dat die latere Samaritane *nooit* met die stad Samaria geassosieer is nie, maar met Sigem en die berg Gerisim, dan raak die moontlikheid nog sterker dat 2 Konings 17 nie gebruik kan word om die ontstaan van die Samaritane van die Nuwe Testamentiese tyd te verklaar nie. Dit is wel waar dat die Skrifgedeelte later so, soos hierbo beskrywe, deur die rabbyne en Josefus geïnterpreteer is. Dit is egter geen objektiewe beoordeling nie. Daarom kan die tradisionele interpretasie nie in hedendaagse interpretasie klakkeloos nagepraat word nie. Selfs al sou hierdie siening bewys kon word, naamlik dat 2 Konings 17 wel 'n verwysing na die latere Samaritane bevat, sou die polemiese karakter van die interpretasie daarvan nogtans erken en verklaar moet

word. Dit is wel so dat 2 Konings 17 deur die Joodse rabbyne polemies geïnterpreteer is, maar dit is die taak van die aanhangers van die tradisionele interpretasie om te bewys dat die *skrywer* daarvan dit 'n polemiese kleur, gemik teen die latere Samaritane, gegee het (kyk by Soggin 1984: 230).

Probleme met 'n konstruksie van die Samaritane se ontstaansgeskiedenis

Indien 2 Konings 17 egter nie grootliks of enigins help om die ontstaan van die Samaritane te bepaal nie, word die probleem om hul ontstaan te rekonstrueer net moeiliker. Heelwat navorsing is al op hierdie terrein gedoen, maar 'n algemeen-aanvaarde oplossing is nog nie gevind nie, hoofsaaklik as gevolg van probleme soos die volgende:

Die geskiedenis van Noord-Israel en die Samaritane is *nie sinoniem* met mekaar nie. In die tradisionele verklaring van die ontstaansgeskiedenis van die Samaritane word geen onderskeid tussen die Samaritane as latere godsdienstige groep by Sigem en die Israel van die Noordryk getref nie. Volgens die Samaritane self bestaan daar egter wel 'n onderskeid. In die *Samaritaanse Kronieke II* (1 Sam B, M - Macdonald se ingewikkelde indeling) word dit beskryf hoe Eli van Sigem 'weggebreek' het. Na hierdie 'wegbreek' van Eli was daar, volgens die *Samaritaanse Kronieke II*, 'a bitter dispute between the (eight) tribes of Israel, on the one hand, and the remaining tribes of Ephraim and Manasseh sons of Joseph, along with a few of the Levites and of the remainder of the tribes who sought the Holy place Mount Gerizim Bethel'. Die Noordryk se geskiedenis sentreer hoofsaaklik om Samaria en sy lotgevalle, wat later 'n provinsie van die Assiriërs geword het. Die Samaritane, daarenteen, se geskiedenis setel hoofsaaklik in die stad Sigem en die tempelkultus van Gerisim. Opgrawings by die stad Samaria het *geen* bewyse gelever van enige verbintenis tussen die inwoners of kultus van hierdie stad met 'n groep by Sigem nie (Coggins 1975: 102).

In hierdie verband sê Fossum (1982: 32) dat '(it is) far from complicated to maintain that the Samaritans were and are "the North" *tout court*'. Hy sien geen rede waarom hulle eie aanspraak, soos onder andere vervat in hul *Kronieke II*, nie korrek kan wees nie.

Die samestelling van die Samaritane, hul oorsprong en afstamming, is meer gekompliseerd as wat die gangbare interpretasie van 2 Konings 17 dit voorstel (Halkin 1968, in Montgomery se heruitgawe).

Die *wegvoer* van Israeliese burgers en die *hervestiging* van koloniste in die Noordryk se gebied in die agtste eeu voor Christus is meer gekompliseerd as wat 2 Konings 17 dit beskryf. Volgens die annale van Sargon is daar slegs 27 290 inwoners weggevoer (Eybers 1966: 72). Volgens die berekening van Coggins (1975: 17), kan

die aantal wat weggevoer is selfs so min wees as tussen drie en vier persent van die totale bevolking, en dan hoofsaaklik diegene uit die stad Samaria. Coggins (kyk ook Fossum 1982: 22) dink nie dat die lewe van die gewone landsburger drasties daardeur geraak is nie. Coggins se stelling mag oordrewe wees, maar 'n waarskuwing teen oorvereenvoudiging in die verband is reeds vroeër deur ander geleerdes gemaak (bv Montgomery 1907: 46; Gaster 1962: 190).

Die Samaritane se *eie weergawe* (*Samaritaanse Kronieke II*, 1 Sam B, A-F) plaas hul ontstaan so ver terug as die elfde eeu voor Christus toe Eli 'weggebreek' en die aanbiddingsplek na Silo verskuif het. Hierdie standpunt is waarskynlik nie 'n korrekte interpretasie van die geskiedenis nie. Die aangeleentheid word verder bemoeilik deurdat al die Samaritaanse bronne - behalwe die *Samaritaanse Pentateug* - uit die vierde eeu na Christus en selfs uit 'n later tyd dateer (Pummer 1976: 56). Ons is dus feitlik ten volle aangewese op die Joodse bronne wat (soos reeds gesien) óf polemies van aard is óf polemies geïnterpreteer word. Boonop is Coggins (1968, 1975) die mening toegedaan dat daar geen direkte verwysing na die Samaritane in die Ou Testament is nie, terwyl Fossum (1982: 23) sê dat daar geen ander gedeelte naas 2 Konings 17 en 'n paar verwysings in van die profete in die Ou Testament is wat bydra om die identiteit, godsdiens of ontstaan van die Samaritane te help verklaar nie. Indien Fossum en Coggins reg is in hul beoordeling van die gegewens (Brindle 1984: 57v dink nie so nie), is dit duidelik waarom die ontstaan van die Samaritane in duister gehul is.

Die *benaming* 'Samaritane' skep 'n probleem. Gewoonlik word met 'Samaritane' verwys na die latere godsdienstige groep wat hul aanbiddingsplek op Gerisim gehad het. Soos reeds gesien, word daar ook na die inwoners van die stad Samaria en die latere provinsie Samaria, as Samaritane verwys. Die naam שַׁמְרִיִּים kom in 2 Konings 17: 29 voor, maar het mettertyd 'n negatiewe konnotasie gekry. In 2 Konings 17: 29 beteken dit egter niks meer as 'inwoners van Samaria' nie. Dit het later gewoonte by die Jode geword om te verwys na die *Kutim* (כּוּטִים), waarskynlik na aanleiding van een van die groepe wat in 2 Konings 17: 24 genoem word as 'n groep wat die Assiriërs na Samaria gebring het (kyk bv Jos Ant IX, 280). Die Samaritane het egter verkies om na hulleself te verwys as *Israel*, *die vergadering van Israel* of die stamme van *Efraim en Manasse*. Wanneer hulle wel die woord 'Samaritane' gebruik, dan word dit שַׁמְרִיִּים wat 'onderhouers, bewaarders' beteken. So sê die *Samaritaanse Kronieke II* (1 Sam H, B*) byvoorbeeld dat die Samaritane, 'those called the congregation of Israel, the שַׁמְרִיִּים,' hulle nie aan die heerskappy van Saul as koning onderwerp het nie. Hulle het hulself beskou as die ware onderhouers en bewaarders van die wet.

Identifisering van Samaritaanse *afstamming* blyk ook 'n verskilpunt by geleerdes

te wees. Daar is diegene wat die Samaritane sien as 'n Joodse sektegroep, 'n groep met 'n bepaalde weergawe of verdraaiing van Judaïsme (Purvis 1968; Montgomery 1907: 205). Ander, soos reeds gesien, beskou hulle as 'n vermenging tussen koloniste en Israëliete, terwyl nog ander dink dat die Samaritane 'n betreklik onafhanklike ontwikkeling beleef het en afstam van die ou Noordryk, sonder grootskaalse vermenging (Gaster 1962: 190; Fossum 1982: 28vv). 'n Interessante, maar onbewysbare (en dus onaanvaarbare) siening word deur Huskell (1966: 958) gehuldig, naamlik dat, alhoewel die Samaritane 'a mixed race with a heathen core' was, hulle al hoe meer gehebraïseer geraak het, 'by the addition of renegade Jews and by the intermarriage with surrounding Israelites...' Hierdie siening kan myns insiens as spekulاسie beskou word. Bepaling van die Samaritane se etnisiteit word erg bemoelijk deur die gebrek aan inligting oor groot dele van hul eie, sowel as die Jode, se geskiedenis in die Persiese tyd en daarna.

Uit hierdie kort bespreking kan duidelik gesien word hoe moeilik dit is om die werklike ontstaan of oorsprong van die Samaritane te bepaal. Daar kan met Coggins saamgestem word dat die Ou Testament ons nie in die verband veel hulp verleen nie, behalwe om te wys dat daar wel bepaalde spanninge tussen die Noorde en die Suide van die vroegste tye af bestaan het. Die feit dat daar sulke spanninge bestaan het, word deur die meeste geleerdes gesien as faktore wat later aanleiding kon gee tot die ontstaan van die Samaritane. Hiermee sou saamgestem kan word, mits die feite nie simplisties benader word nie. Die meeste wat in die verband gesê kan word, is dat die vroeëre Noord-Suid spanning op een of ander stadium van die geskiedenis van Israel in 'n Jood-Samaritaanse spanning verander het, sonder om die ou Noordryk en die latere Samaritane met mekaar gelyk te skakel.

SLOTSOM

Oor die presiese datum of tyd en omstandighede van die ontstaan van die Samaritane, bestaan daar dus geen sekerheid nie. Dit is myns insiens nie meer moontlik om 2 Konings 17 te gebruik as 'n beskrywing van hul ontstaan nie. Meer as dit kan nie gesê word nie. Geleerdes is aangewese op spekulاسie en afleidings uit die karige gegewens wat die geskiedenis bereid is om te openbaar. Tensy daar nuwe gegewens aan die lig kom, sal die sluier oor die ontstaan van die Samaritane die geheim goed bewaar.

Literatuurverwysings

- BRIGHT, J 1981. *A history of Israel*. 3rd ed. London: IVP.
BRINCLE, WA 1984. The origin and history of the Samaritans. *Grace Theological Journal* 5, 47-75.

- BRUCE, FF 1971. *The books and the parchments*. Paperback revised ed. London: Pickering & Inglis.
- COGGINS, RJ 1968. The Old Testament and Samaritan Origins. *Annual of the Swedish Theological Institute* 6, 35-48.
- COGGINS, RJ 1975. *Samaritans and Jews: The origins of Samaritanism reconsidered*. Oxford: Blackwell.
- COGGINS, RJ 1982. The Samaritans and Acts. *NTS* 28, 423-434.
- DU PLESSIS, PJ & LATEGAN, BC 1983. *Agtergrond en geskiedenis van die Nuwe Testament*. Pretoria: Academica.
- DU TOIT, S 1971. *Ou Testament en Ou Ooste: 'n Bybels-argeologiese studie*. Potchefstroom: Pro Rege.
- EDERSHEIM, A 1953. *The life and times of Jesus the Messiah*, Vol 1. Grand Rapids: Eerdmans.
- EYBERS, IH 1966. Relations between Jews and Samaritans in the Persian Period. Biblical Essays: Proceedings of the Ninth Meeting of the 'Ou Testamentiese Werkgemeenskap in Suid-Afrika.'
- FENSHAM, FC & PIENAAR, DN 1982. *Geskiedenis van ou Israel*. Pretoria: Academica.
- FOSSUM, JE 1982. The Name of God and the angel of the Lord: The origins of the idea of intermediation in gnosticism. Ongepubliseerde DD-proefskrif, Rijksuniversiteit Utrecht.
- GASTER, TH 1962. s v Samaritans. *IDB*, Vol 4. New York: Abingdon.
- GEYSER, AS 1986. Israel in the Fourth Gospel. *Neotestamentica* 20, 13-20.
- HUSKELL, W 1957. s v Samaritans. *Ungers' Bible Dictionary*. Chicago: Moody, 958-960.
- JOSEFUS, F 1943. *Jewish Antiquities*. Loeb Edition.
- MEEKS, WA 1967. *The Prophet-King: Moses traditions and the Johannine Christology*. Leiden: Brill.
- MEMAR MARQAH 1963. *The Teaching of Marqah*, Vol II. J Macdonald (ed and transl).
- MONTGOMERY, JA [1907] 1968. *The Samaritans. The earliest Jewish sect: Their history, theology and literature*. New York: KTAV Publishing House, Inc.
- PUMMER, R 1976. The present state of Samaritan Studies: I. *The Journal of Semitic Studies* 22, 27-47.
- PUMMER, R 1987. *The Samaritans*. Leiden: Brill.
- PURVIS, JD 1968. *The Samaritan Pentateuch and the Origin of the Samaritan Sect*. Cambridge: Harvard University Press.

- PURVIS, JD 1975. The Fourth Gospel and the Samaritans. *NT* 17, 161-198.
- SAMARITAN CHRONICLE II, FROM JOSHUA TO NEBUCHADNEZZAR.
Transl by J McDonald (1969).
- SCOBIE, CHH 1973. The origins and development of Samaritan Christianity. *NTS* 19, 390-414.
- SOGGIN, JA 1984. *A history of ancient Israel*. Transl by J Bowden. Philadelphia: Westminster.
- TENNEY, MC 1965. *New Testament times*. London: Inter-varsity Fellowship.

